<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

એન.ડી.એમ.સી.

વિરુદ્ધ

સતીશ ચંદ (મૃતક) કાયદેસરના વારસદાર રામ ચંદ મારફત

સપ્ટેમ્બર ૧૧, ૨૦૦૩

[બ્રિજેશ કુમાર અને અરુણ કુમાર, ન્યાયમૂર્તીઓ]

પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટ, ૧૯૧૧–કલમો ૮૪ અને ૮૬–મિલકત વેરાનું આકારણી અને લાદવું–મિલકત વેરાની માંગણી સામે કાયમી મનાઈહુકમ માટે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો–કોર્ટે ઠેરવેલ કે, સદર અધિનિયમ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે વેરાની આકારણી અને લાદવાને પડકારવા પર પક્ષકારને પ્રતિબંધિત કરતી અપીલનો ચોક્કસ ઉપાય કાયદો પૂરો પાડે છે–દાવો સ્પષ્ટપણે બાધિત છે અને ચાલવાપાત્ર નથી–કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮–કલમ ૯.

કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮–કલમ ૯–દાવાઓ ચલાવવાની દીવાની અદાલતોની હકૂમત–જ્યાં કાયદામાં સંબંધિત જોગવાઈ સમાવિષ્ટ હોય જે દીવાની અદાલતોની હકૂમતને બાધિત કરતી હોય ત્યાં સ્પષ્ટ બાધ હાજર હોય છે–જ્યાં કાયદો અપીલ માટે વિશેષ ઉપાય અને પ્રક્રિયા પૂરી પાડે છે ત્યાં ગર્ભિત બાધ ઉદ્ભવે છે.

અપીલકર્તા–નગરપાલિકાએ આકારણી પછી સામાવાળા–કરદાતાની માલિકીની મિલકત પર મિલકત વેરો લાદ્યો અને માંગણી નોટિસ પાઠવી. સામાવાળા દ્વારા તે કારણોસર તેને પડકારવામાં આવ્યો હતો કે મિલકત ભોંયરામાં હતી અને પેટાળના પાણી ભરાઈ જવાને કારણે તેનો આખું વર્ષ ઉપયોગ થઈ શકતો ન હતો, તેથી, મિલકત વેરાની આકારણીના હેતુ માટે તેનું કોઈ વાર્ષિક આકારણીપાત્ર મૂલ્ય હોવાનું કહી શકાય નહીં. સામાવાળાએ અપીલકર્તા–નગરપાલિકાને લાદવામાં આવેલ મિલકત વેરાની માંગણી કરતા અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ માટે દાવો દાખલ કર્યો. અપીલકર્તાએ દાવાની ચાલવાપાત્રતા સામે પ્રાથમિક વાંધો લીધો કે પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટ, ૧૯૧૧, કે જેના હેઠળ તેની રચના કરવામાં આવી હતી, તેની કલમો ૮૪ અને ૮૬ તેની મંજૂરી આપતી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે વાંધો માન્ય રાખ્યો અને દાવો રદ કર્યો. સામાવાળા–કરદાતાની પ્રથમ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને દાવો

ચાલવાપાત્ર હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. હાઈકોર્ટે અપીલકર્તા–નગરપાલિકા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી બીજી અપીલ રદ કરી. તેથી હાલની અપીલ.

અપીલ મંજૂર કરતા, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે: ૧.૧. મિલકત વેરાની આકારણી અને માંગણીને પડકારતો સામાવાળા–કરદાતા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દીવાની દાવો સ્પષ્ટપણે બાધિત છે અને ચાલવાપાત્ર નથી. [૬૫૩–એફ]

૧.૨. પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટ, ૧૯૧૧ ની કલમ ૮૪ વેરાની આકારણી અને લાદવા સામે અપીલ અંગેની જોગવાઈ ધરાવે છે જે વેરાની આકારણી અને લાદવાથી વ્યથિત પક્ષકારને વૈધાનિક અપીલનો ઉપાય પૂરો પાડે છે. જ્યારે કોઈ કાયદો અપીલનો ઉપાય પૂરો પાડે છે ત્યારે તે કાયદા દ્વારા શાસિત ઉપાય છે અને વૈધાનિક જોગવાઈઓ અનુસાર સખત રીતે અમલમાં મૂકવો પડે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૮૬ માં, સદર અધિનિયમમાં જ સમાવિષ્ટ ઉપાય અનુસાર સિવાય, મિલકત વેરા સહિત વેરાના હેતુઓ માટેના કોઈપણ મૂલ્યાંકન અથવા આકારણી સામેના પડકાર સામે બાધ સમાવિષ્ટ છે. સદર અધિનિયમમાં જ પૂરી પાડવામાં આવેલી પ્રક્રિયા સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે સદર અધિનિયમ હેઠળના સત્તાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી આકારણીના આધારે વેરા પ્રત્યેની

જવાબદારી અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવવા પર કોઈપણ વ્યક્તિને વધુમાં પ્રતિબંધિત કરવામાં આવેલ છે. [૬૪૯–સી, ડી]

૧.૩. જોકે કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ની કલમ ૯ ના પ્રારંભિક શબ્દો દીવાની અદાલતોને દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓ ચલાવવા માટે ખૂબ જ વ્યાપક હકૂમત આપે છે, તેમ છતાં આ વિશાળ સત્તાને એક અપવાદ પૂરો પાડીને મર્યાદિત કરવામાં આવી છે એટલે કે "સિવાય કે એવા દાવા કે જેમની દખલગીરી સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત છે." દીવાની દાવો દાખલ કરવા માટેનો બાધ સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હોઈ શકે છે. સ્પષ્ટ બાધ ત્યાં હાજર હોય છે જ્યાં કાયદામાં જ એવી જોગવાઈ સમાવિષ્ટ હોય કે દીવાની અદાલતની હકૂમત બાધિત છે. જ્યારે કોઈ કાયદો પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ અપીલના અધિકાર જેવા વ્યથિત પક્ષકારને વિશેષ ઉપાય પૂરો પાડે ત્યારે ગર્ભિત બાધ ઉદ્ભવી શકે છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૮૬ પક્ષકારને સદર અધિનિયમ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે વેરાની આકારણી અને લાદવાને પડકારવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. આ જોગવાઈ દીવાની દાવો દાખલ કરવા સામે સી.પી.સી. ની કલમ ૯ માં પરિકલ્પિત ગર્ભિત બાધ છે. [૬૫૦–ડી, ૬૫૧–જી–એચ, ૬૫૨–એ]

ધોળાભાઈ વગેરે વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૯) સુપ્રિમ કોર્ટ ૭૮; રાજા રામ કુમાર ભાર્ગવ (મૃતક) કાયદેસરના વારસદારો મારફત વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૮) સુપ્રિમ કોર્ટ ૭૫૨ અને મુનશી રામ અને અન્ય વિરુદ્ધ મ્યુનિસિપલ કમિટી, છેહરતા, [૧૯૭૯] ૩ એસ.સી.આર. ૪૬૩, નો આધાર રાખવામાં આવ્યો.

શોભા સિંઘ એન્ડ સન્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ નવી દિલ્હી મ્યુનિસિપલ કમિટી, ૩૪ (૧૯૮૮) દિલ્હી લો ટાઈમ્સ ૯૧, માન્ય રાખવામાં આવ્યું.

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન: ૧૯૯૭ ની સિવિલ અપીલ નંબર ૨૭૦૦.

આર.એસ.એ. નંબર ૯૫/૧૯૯૬ માં દિલ્હી હાઈકોર્ટના તારીખ ૫.૭.૯૬ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

અપીલકર્તા તરફે રાકેશ કે. ખન્ના, સુશ્રી રશ્મિ ખન્ના, રીતેશ સિંઘ, શશાંક શેખર અને સૂર્યકાંત.

સામાવાળા તરફે ઋષિ મહેશ્વરી, સુશ્રી શૈલી ભસીન મહેશ્વરી, આર.કે. મહેશ્વરી અને રાજ કુમાર કૌશિક.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તી અરુણ કુમાર દ્વારા આપવામાં આવેલ.

અરુણ કુમાર, ન્યાયમૂર્તી: હાલની અપીલમાં વિચારણા માટેનો પ્રશ્ન સામાવાળાની માલિકીની મિલકત પર મિલકત વેરાની આકારણી અને લાદવાને પડકારવા માટે દીવાની દાવાની ચાલવાપાત્રતા અંગેનો છે. સામાવાળા નવી દિલ્હીના 33, પૃથ્વીરાજ રોડ ખાતે આવેલી મિલકતમાં ભોંયરું ધરાવે છે. અપીલકર્તા દિલ્હી શહેરમાં નિર્દિષ્ટ વિસ્તારોમાં નાગરિક કાર્યો કરવા માટે જવાબદાર વૈધાનિક સંસ્થા છે. પોતાના માટે મહેસૂલ પેદા કરવા માટે અપીલકર્તા મિલકત વેરા સહિતના વેરા લાદવા માટે અધિકૃત છે. સદર મિલકત પર અપીલકર્તા દ્વારા મિલકત વેરાની આકારણી કરવામાં આવી હતી. સામાવાળાના જણાવ્યા મુજબ ભોંયરાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી કારણ કે તે પેટાળના પાણીથી ભરાઈ જાય છે. આ કારણોસર સામાવાળાએ દાવો કર્યો હતો કે ભોંયરાનું કોઈ વાર્ષિક આકારણીપાત્ર મૂલ્ય હોવાનું કહી શકાય નહીં અને તેથી તેના પર મિલકત વેરાની આકારણી થઈ શકે નહીં અને કોઈ વેરો લાદી શકાય નહીં. આ છતાં, અપીલકર્તાએ સદર મિલકત પર મિલકત વેરાની આકારણી કરી. સામાવાળા દ્વારા વધુમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે સદર મિલકત પર મિલકત વેરાની આકારણી સામે તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા વાંધાઓ અપીલકર્તા દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવ્યા હતા અને મિલકત વેરાના બાકી લેણાં અંગે માંગણી નોટિસ મોકલવામાં આવી હતી. આ માંગણીમાં અગાઉના અમુક

સમયગાળાના બાકી લેણાંનો સમાવેશ થતો હતો, ભલે અલગ કાર્યવાહીમાં દીવાની અદાલત દ્વારા તેના પર મનાઈહુકમ આપવામાં આવ્યો હતો. સામાવાળાએ કાયમી મનાઈહુકમ માટે દાવો દાખલ કર્યો જેમાં જણાવ્યું હતું કે સદર મિલકત પર મિલકત વેરાની આકારણી કરવાની અને આ પેટે રૂ. ૪,૨૯૩.૩૫ (ચાર હજાર બસો ત્રાણું રૂપિયા અને પાંત્રીસ પૈસા) ની બાકી વેરાની માંગણી કરવાની અપીલકર્તાની કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર અને હકૂમત વિનાની હતી. તેમણે અપીલકર્તાને સદર રકમ વસૂલ કરતા અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ માટે અરજ કરી હતી.

અપીલકર્તાએ સદર દાવાની ચાલવાપાત્રતા સામે પ્રાથમિક વાંધો લીધો હતો. આ વાંધો પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટ, ૧૯૧૧ (જે હવે પછી "સદર અધિનિયમ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમો ૮૪ અને ૮૬ પર આધારિત છે. સંબંધિત સમયે એન.ડી.એમ.સી. ની રચના સદર અધિનિયમ હેઠળ કરવામાં આવી હતી અને મિલકત વેરાની આકારણી અને લાદવું એ સદર અધિનિયમની જોગવાઈ અનુસાર એન.ડી.એમ.સી. દ્વારા કરવામાં આવતું કાર્ય હતું. સદર અધિનિયમની કલમો ૮૪ અને ૮૬ નીચે મુજબ છે:

"૮૪. કરવેરા સામે અપીલ–(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ વેરાની આકારણી અથવા લાદવા સામે અથવા કોઈપણ વેરો રિફંડ કરવાનો ઇનકાર

કરવા સામે ડેપ્યુટી કમિશનરને અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ વતી સત્તા આપવામાં આવી હોય તેવા અન્ય અધિકારીને અપીલ થઈ શકશે:

પરંતુ, જ્યારે ડેપ્યુટી કમિશનર અથવા ઉપરોક્ત અન્ય અધિકારી, સમિતિના સભ્ય હોય, અથવા જ્યારે વેરો લાદવામાં આવ્યો ત્યારે સભ્ય હતા, ત્યારે અપીલ વિભાગના કમિશનરને થશે.

(૨) જો, આ કલમ હેઠળની અપીલની સુનાવણી પર, વેરાની જવાબદારી અથવા આકારણીના સિદ્ધાંત અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થાય, જેના પર અપીલ સાંભળનાર અધિકારી વાજબી શંકા રાખે, તો તેઓ, પોતાની મેળે અથવા કોઈપણ રસ ધરાવતી વ્યક્તિની અરજી પર, કેસની હકીકતો અને જે મુદ્દા પર શંકા છે તેનું નિવેદન તૈયાર કરી શકે છે, અને તે મુદ્દા પર પોતાના અભિપ્રાય સાથે તે નિવેદન હાઇકોર્ટના નિર્ણય માટે સંદર્ભિત કરી શકે છે.

(૩) પેટા-કલમ (૨) હેઠળ સંદર્ભ કરવામાં આવે ત્યારે, આ કેસમાં ત્યાર પછીની કાર્યવાહી, બને તેટલી નજીકથી, કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૧૩ અને ઓર્ડર XLVI માં સમાવિષ્ટ હાઇકોર્ટને સંદર્ભ સંબંધિત નિયમોને અનુરૂપ રહેશે.

(૪) દરેક અપીલમાં ખર્ચ અપીલનો નિર્ણય કરનાર અધિકારીના વિવેકબુદ્ધિ પર રહેશે.

(૫) આ કલમ હેઠળ સમિતિને આપવામાં આવેલ ખર્ચ સમિતિ દ્વારા એવી રીતે વસૂલવાપાત્ર રહેશે જાણે કે તે અપીલકર્તા પાસેથી બાકી રહેલ વેરાની બાકી રકમ હોય.

(૬) જો સમિતિ અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલ કોઈપણ ખર્ચ તેની ચુકવણી માટેના હુકમની તારીખ પછીના દસ દિવસની અંદર ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો ખર્ચ મંજૂર કરનાર અધિકારી મ્યુનિસિપલ ફંડની બાકી રકમનો કબજો ધરાવતી વ્યક્તિને તે રકમ ચૂકવવાનો આદેશ આપી શકે છે.

૮૬. આ અધિનિયમ હેઠળ સિવાય કરવેરા સામે પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાશે નહીં–

(૧) આ અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવી હોય તે સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે અથવા અન્ય કોઈપણ સત્તાધિકારી દ્વારા કોઈપણ મૂલ્યાંકન અથવા આકારણી સામે કોઈ વાંધો લેવામાં આવશે નહીં, કે કોઈપણ વ્યક્તિની આકારણી કરવાની અથવા વેરો લાદવાની જવાબદારી સામે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવશે નહીં.

(૨) આ અધિનિયમ અને તે હેઠળના નિયમોની જોગવાઈઓ અનુસાર સિવાય કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા કોઈપણ વેરાના રિફંડનો દાવો કરી શકાશે નહીં."

કલમ ૮૪ માં વેરાની આકારણી અને લાદવા સામે અપીલ અંગેની જોગવાઈ સમાવિષ્ટ છે જેનો અર્થ એ થાય છે કે સદર અધિનિયમ હેઠળ વેરાની આકારણી અને લાદવાથી વ્યથિત પક્ષકારને વૈધાનિક અપીલનો ઉપાય પૂરો પાડવામાં આવેલ છે. જ્યારે કોઈ કાયદો અપીલનો ઉપાય પૂરો પાડે છે ત્યારે તે કાયદા દ્વારા શાસિત ઉપાય છે અને વૈધાનિક જોગવાઈઓ અનુસાર સખત રીતે અમલમાં મૂકવો પડે છે. કલમ ૮૬ માં, સદર અધિનિયમમાં જ સમાવિષ્ટ ઉપાય અનુસાર સિવાય, મિલકત વેરા સહિત વેરાના હેતુઓ માટેના કોઈપણ મૂલ્યાંકન અથવા આકારણી સામેના પડકાર સામે બાધ સમાવિષ્ટ છે. કલમ ૮૬ વધુમાં સદર અધિનિયમમાં જ પૂરી પાડવામાં આવેલી રીત સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે સદર અધિનિયમ હેઠળના સત્તાવાળાઓ દ્વારા આકારણીના આધારે વેરા પ્રત્યેની જવાબદારી અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવવા પર કોઈપણ વ્યક્તિને પ્રતિબંધિત કરે છે. આમ સદર અધિનિયમની કલમ ૮૬, સદર અધિનિયમની જોગવાઈ મુજબ સિવાય, વેરાની આકારણી અને અથવા લાદવા સામે કોઈપણ ઉપાય મેળવવા સામે સંપૂર્ણ બાધ ધરાવે છે. સદર અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ આ જોગવાઈઓના આધારે અપીલકર્તા વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દાવો ચાલવાપાત્ર નથી

અને તેથી રદ થવાને પાત્ર છે. ટ્રાયલ કોર્ટે દાવાની ચાલવાપાત્રતા અંગેનો વાંધો માન્ય રાખ્યો અને દાવો તે મુજબ રદ કરવામાં આવ્યો. જોકે, સદર ચુકાદા સામેની અપીલ સિનિયર સિવિલ જજ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી. દાવાની ચાલવાપાત્રતાના પ્રશ્ન પર, નીચલી અપીલ કોર્ટે આ મુદ્દા પરના સંબંધિત ન્યાયિક ચુકાદાઓને અલગ તારવીને એવા તારણ પર આવી કે દાવો ચાલવાપાત્ર હતો. હાઇકોર્ટે બીજી અપીલ પ્રાથમિક તબક્કે જ રદ કરી દીધી. આના પરિણામે હાલની અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીઓને વિગતવાર સાંભળ્યા છે. અમારા મતે આવા કેસોમાં દીવાની દાવાઓની ચાલવાપાત્રતાના પ્રશ્ન પર કાનૂની સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર ની કલમ ૯ માં પક્ષકારના દીવાની દાવો દાખલ કરવાના અધિકાર અંગેની જોગવાઈ સમાવિષ્ટ છે. તે નીચે મુજબ છે:

> "૯. જ્યાં સુધી બાધિત ન હોય ત્યાં સુધી અદાલતો તમામ દીવાની દાવાઓ ચલાવશે – અદાલતોને (અહીં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને આધીન) દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓ ચલાવવાની હકૂમત રહેશે, સિવાય કે એવા દાવા કે જેમની દખલગીરી કાં તો સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત હોય.

સ્પષ્ટીકરણ ૧– જે દાવામાં મિલકતના અથવા હોદ્ધાના અધિકાર અંગે તકરાર હોય તે દીવાની સ્વરૂપનો દાવો છે, ભલે આવો અધિકાર સંપૂર્ણપણે ધાર્મિક વિધિઓ અથવા સમારંભો સંબંધિત પ્રશ્નોના નિર્ણય પર આધારિત હોય.

સ્પષ્ટીકરણ ૨ –– આ કલમના હેતુઓ માટે, સ્પષ્ટીકરણ ૧ માં ઉલ્લેખિત હોદ્ધા સાથે કોઈ ફી જોડાયેલી છે કે નહીં અથવા આવો હોદ્ધો કોઈ ચોક્કસ સ્થળ સાથે જોડાયેલો છે કે નહીં તે બાબત મહત્વહીન છે."

આ કલમના પ્રારંભિક શબ્દો દીવાની અદાલતોને દીવાની સ્વરૂપના તમામ દાવાઓ ચલાવવા માટે ખૂબ જ વ્યાપક હકૂમત આપે છે, જોકે, આ વિશાળ સત્તાને એક અપવાદ પૂરો પાડીને મર્યાદિત કરવામાં આવી છે એટલે કે "સિવાય કે એવા દાવા કે જેમની દખલગીરી સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત છે." ધુલાભાઈ વગેરે વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૯) સુપ્રિમ કોર્ટ ૭૮ આ મુદ્ધા પરનો એક પ્રખ્યાત ચુકાદો છે જે હજુ પણ પ્રસ્તુત છે. તે નીચેના સિદ્ધાંતો નક્કી કરે છે:

"(૧) શું કાયદો વિશેષ ટ્રિબ્યુનલોના આદેશોને આખરીતા આપે છે, તો દીવાની અદાલત સામાન્ય રીતે દાવામાં જે કરશે તે કરવા માટે પર્યાપ્ત ઉપાય

હોય તો દીવાની અદાલતોની હકૂમત બાકાત રાખવામાં આવેલી ગણવી જોઈએ. જોકે, આવી જોગવાઈ તે કેસોને બાકાત રાખતી નથી કે જ્યાં ચોક્કસ કાયદાની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અનુસાર કાર્ય કર્યું નથી.

(૨) જ્યાં અદાલતની હકૂમતનો સ્પષ્ટ બાધ હોય, ત્યાં પૂરા પાડવામાં આવેલા ઉપાયોની પર્યાપ્તતા અથવા પૂરતાપણું શોધવા માટે ચોક્કસ કાયદાની યોજનાની તપાસ સંબંધિત હોઈ શકે છે પરંતુ તે દીવાની અદાલતની હકૂમતને ટકાવી રાખવા માટે નિર્ણાયક નથી. જ્યાં કોઈ સ્પષ્ટ બાકાત ન હોય ત્યાં ઈરાદો શોધવા માટે ઉપાયો અને ચોક્કસ કાયદાની યોજનાની તપાસ જરૂરી બને છે અને તપાસનું પરિણામ નિર્ણાયક હોઈ શકે છે. પછીના કેસમાં એ જોવું જરૂરી છે કે શું કાયદો વિશેષ અધિકાર અથવા જવાબદારીનું સર્જન કરે છે અને અધિકાર અથવા જવાબદારીના નિર્ધારણ માટે જોગવાઈ કરે છે અને વધુમાં નિર્ધારિત કરે છે કે સદર અધિકાર અને જવાબદારી વિશેના તમામ પ્રશ્નો આ રીતે રચાયેલા ટ્રિબ્યુનલો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે, અને શું સામાન્ય રીતે દીવાની અદાલતોમાં કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા ઉપાયો સદર કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે કે નહીં.

(૩) ચોક્કસ કાયદાની જોગવાઈઓને અલ્ટ્રા વાયર્સ તરીકેનો પડકાર તે કાયદા હેઠળ રચાયેલા ટ્રિબ્યુનલો સમક્ષ લાવી શકાતો નથી. હાઈકોર્ટ પણ ટ્રિબ્યુનલોના નિર્ણય પરથી રિવિઝન અથવા સંદર્ભ પર તે પ્રશ્નમાં જઈ શકતી નથી.

(૪) જ્યારે કોઈ જોગવાઈ પહેલેથી જ ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવી હોય અથવા કોઈપણ જોગવાઈની બંધારણીયતાને પડકારવાની હોય, ત્યારે દાવો ખુલ્લો છે. સર્ટિઓરારીની રિટમાં રિફંડ માટેના નિર્દેશનો સમાવેશ થઈ શકે છે જો દાવો લિમિટેશન એક્ટ દ્વારા નિર્ધારિત સમયની અંદર સ્પષ્ટપણે હોય પરંતુ તે દાવાનું સ્થાન લેવા માટે ફરજિયાત ઉપાય નથી.

(૫) જ્યાં ચોક્કસ કાયદામાં બંધારણીય મર્યાદાઓથી વધુ એકત્રિત કરાયેલા અથવા ગેરકાયદેસર રીતે એકત્રિત કરાયેલા વેરાના રિફંડ માટે કોઈ તંત્ર ન હોય, ત્યાં દાવો ચાલે છે.

(૬) આકારણીની બંધારણીયતા સિવાય તેની ચોકસાઈના પ્રશ્નો સત્તાવાળાઓના નિર્ણય માટે છે અને જો સત્તાવાળાઓના આદેશો આખરી જાહેર કરવામાં આવ્યા હોય અથવા ચોક્કસ કાયદામાં સ્પષ્ટ મનાઈ હોય તો

દીવાની દાવો ચાલતો નથી. બંને કેસમાં ચોક્કસ કાયદાની યોજનાની તપાસ થવી જોઈએ કારણ કે તે એક સંબંધિત તપાસ છે.

(૭) જ્યાં સુધી ઉપર દર્શાવેલ શરતો લાગુ ન પડે ત્યાં સુધી દીવાની અદાલતની હકૂમતને બાકાત રાખવાનું સહેલાઈથી અનુમાન કરી શકાતું નથી."

કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર ની કલમ ૯ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ પરથી જણાશે કે દીવાની દાવો દાખલ કરવા માટેનો બાધ સ્પષ્ટ અથવા ગર્ભિત હોઈ શકે છે. સ્પષ્ટ બાધ ત્યાં છે જ્યાં કાયદામાં જ એવી જોગવાઈ સમાવિષ્ટ હોય કે દીવાની અદાલતની હકૂમત બાધિત છે, દા.ત., ઈનકમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨૯૩ માં સમાવિષ્ટ બાધ. જ્યારે કોઈ કાયદો વ્યથિત પક્ષકારને પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ અપીલના અધિકાર જેવો વિશેષ ઉપાય પૂરો પાડે ત્યારે ગર્ભિત બાધ ઉદ્ભવી શકે છે જે હાલના કેસનો વિષય છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૮૬ પક્ષકારને સદર અધિનિયમ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ સિવાય અન્ય કોઈપણ રીતે વેરાની આકારણી અને લાદવાને પડકારવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. આ પ્રકારની જોગવાઈ એ દીવાની દાવો દાખલ કરવા સામે સી.પી.સી. ની કલમ ૯ માં પરિકલ્પિત ગર્ભિત બાધ છે. રાજા રામ કુમાર ભાર્ગવ

(મૃતક) કાયદેસરના વારસદારો મારફત વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, એ.આઈ.આર. (૧૯૮૮) ૭૫૨ માં આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું:

> "સામાન્ય રીતે કહીએ તો, વ્યાપક માર્ગદર્શક બાબતો એ છે કે જ્યાં પણ કોઈ અધિકાર, જે સામાન્ય કાયદામાં પૂર્વ–અસ્તિત્વમાં ન હતો, તે કાયદા દ્વારા બનાવવામાં આવે છે અને તે કાયદો પોતે જ તે અધિકારના અમલ માટે એક તંત્ર પૂરું પાડે છે, અધિકાર અને ઉપાય બંને એક સાથે બનાવવામાં આવ્યા છે અને વૈધાનિક કાર્યવાહીના પરિણામ માટે આખરીતાનો ઈરાદો રાખવામાં આવ્યો છે, તો પછી, બાકાત રાખતી જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં પણ દીવાની અદાલતોની હકૂમત ગર્ભિત રીતે બાધિત છે. જો, જોકે, સામાન્ય કાયદામાં પૂર્વ–અસ્તિત્વમાં રહેલા અધિકારને કાયદા દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવે છે અને દીવાની અદાલતની હકૂમતને સ્પષ્ટપણે બાકાત રાખ્યા વિના, તેના અમલ માટે એક નવો વૈધાનિક ઉપાય પૂરો પાડવામાં આવે છે, તો પછી સામાન્ય કાયદો અને વૈધાનિક ઉપાયો બંને સમવર્તી ઉપાયો બની શકે છે જે નિહિત વ્યક્તિઓ માટે પસંદગીનું તત્વ છોડી દે છે. કઈ હદ સુધી, અને કયા ક્ષેત્રો પર અને કયા સંજોગો અને શરતો હેઠળ, દીવાની અદાલતોની હકૂમત તેમની હકૂમતને બાકાત રાખતી સ્પષ્ટ કલમ હોય ત્યાં પણ સચવાયેલી રહે છે, તે ધુલાભાઈના કેસમાં વિચારવામાં આવ્યું છે."

મુનશી રામ અને અન્ય વિરુદ્ધ મ્યુનિસિપલ કમિટી, છેહરતા., [૧૯૭૯] ૩ એસ.સી.આર. ૪૬૩ એ પંજાબ મ્યુનિસિપલ એક્ટ હેઠળનો જ એક કેસ હતો. કોર્ટ સદર અધિનિયમ હેઠળ કામચલાઉ વેરો લાદવા સામેના વાંધાઓની સુનાવણી અને નિર્ધારણ અંગે સદર અધિનિયમની કલમો ૮૪ અને ૮૬ હેઠળ નિર્મિત બાધના પ્રશ્ન પર વિચાર કરી રહી હતી. તે સંબંધમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

> "કલમો ૮૪ અને ૮૬ ના સંયુક્ત વાંચન પરથી, તે સ્પષ્ટ છે કે મ્યુનિસિપલ એક્ટ, સદર અધિનિયમ હેઠળ વેરાની આકારણીથી વ્યથિત વ્યક્તિ માટે એક વિશેષ અને ચોક્કસ ઉપાય આપે છે, પછી ભલે તે ફરિયાદ વેરાના દર અથવા પ્રમાણ સાથે સંબંધિત હોય કે આકારણીના સિદ્ધાંત સાથે. સદર અધિનિયમ વધુમાં આ ઉપાય મેળવવા માટે એક ચોક્કસ મંચ અને એક નિર્દિષ્ટ પદ્ધતિ પૂરી પાડે છે જે ઇન્ડિયન ઇનકમ–ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨ ની કલમ ૬૬(૨) માં પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈને અનુરૂપ છે. કલમ ૮૬ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આકારણીથી વ્યથિત વ્યક્તિને મ્યુનિસિપલ એક્ટમાં પૂરા પાડવામાં આવેલ સિવાય અન્ય કોઈપણ મંચ પર અથવા અન્ય કોઈપણ રીતે પોતાનો ઉપાય મેળવવાની મનાઈ કરે છે.

એ સુવિદિત છે કે જ્યાં મહેસૂલી કાયદો તે હેઠળની આકારણીથી વ્યથિત વ્યક્તિ માટે, ચોક્કસ મંચ પર, ચોક્કસ રીતે ચોક્કસ ઉપાય મેળવવાની જોગવાઈ કરે છે, ત્યારે તે તે મંચ પર અને તે રીતે જ મેળવવો જોઈએ, અને તેને મેળવવાના અન્ય તમામ મંચો અને પદ્ધતિઓ બાકાત રાખવામાં આવે છે. આ સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં અર્થઘટન કરતા, તે સ્પષ્ટ છે કે મ્યુનિસિપલ એક્ટની કલમો ૮૪ અને ૮૬, અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા, દીવાની અદાલતની હકૂમતને બાધિત કરે છે જ્યાં પક્ષકારની ફરિયાદ આ અધિનિયમ હેઠળની આકારણી સાથે સંબંધિત હોય."

કોર્ટે દીવાની દાવાની ચાલવાપાત્રતા અંગેનો વાંધો માન્ય રાખ્યો.

શોભા સિંઘ એન્ડ સન્સ (પી) લિમિટેડ વિરુદ્ધ નવી દિલ્હી મ્યુનિસિપલ કમિટી, ૩૪ (૧૯૮૮) દિલ્હી લો ટાઇમ્સ ૯૧ માં દિલ્હી હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચને એન.ડી.એમ.સી. દ્વારા મિલકત વેરાની આકારણી અને લાદવાને પડકારતા દીવાની દાવાની ચાલવાપાત્રતાના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. સદર અધિનિયમની કલમો ૮૪ અને ૮૬ વિચારણા હેઠળ આવી હતી. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૮૪(૧) માં સમાવિષ્ટ અપીલની જોગવાઈએ વેરાની આકારણી અને લાદવા સામે વ્યથિત પક્ષકારને સંપૂર્ણ ઉપાય પૂરો પાડ્યો હતો. કલમ ૮૬ જોગવાઈ કરે છે કે મિલકત

વેરાના હેતુઓ માટે આકારણીને પડકારવા માટે પક્ષકાર માટે અપીલનો ઉપાય એ એકમાત્ર ઉપાય છે. આવા સંજોગોમાં પક્ષકાર માટે અન્ય કોઈ ઉપાય ઉપલબ્ધ ન હતો. તેથી એ ફલિત થાય છે કે દીવાની દાવાનો ઉપાય બાધિત છે.

કાયદાની ઉપરોક્ત સ્થિતિને ધ્યાને લેતા, અમારો સુવિચારિત મત છે કે અપીલકર્તા દ્વારા મિલકત વેરાની આકારણી અને માંગણીને પડકારતો સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દીવાની દાવો સ્પષ્ટપણે બાધિત હતો. નીચલી અપીલ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટના ચુકાદાઓ, તેથી, રદબાતલ કરવામાં આવે છે અને ટ્રાયલ કોર્ટનો ચુકાદો આથી પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલો દીવાની દાવો ચાલવાપાત્ર ન હોવાના કારણે રદ કરવામાં આવે છે. અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool.

==========

<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: *The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.*